

Samenvatting evaluatieproces beleid huisvesting arbeidsmigranten maart 2021

In april 2019 is het nieuwe beleid huisvesting arbeidsmigranten short stay vastgesteld. Het beleid steekt in op verruiming van huisvestingsmogelijkheden om te voorkomen dat dit economische ontwikkelingen gaat remmen en op de wens dat de short stay arbeidsmigrant zich voor langere tijd of permanent hier vestigt.

Op 22 juni 2020 heeft het college het besluit genomen tot 1 januari 2021 geen nieuwe aanvragen om een ruimtelijke toestemming en geen nieuwe principeverzoeken voor huisvesting arbeidsmigranten in behandeling te nemen. Met het inlassen van een tijdelijke stop neemt het college de tijd en ruimte om de uitrol en de gevolgen van het huisvestingsbeleid sinds de vaststelling in april 2019 te bezien. Zaken als draagvlak, spreiding, draagkracht van voorzieningen, integratie, de behoefte aan arbeidsmigranten en het effect van de Corona pandemie wenst het college te onderzoeken

De evaluatie is uitgevoerd in een aantal stappen. Hieronder is een korte weergave opgenomen van de doorlopen stappen en de resultaten op hoofdlijnen.

Deskresearch: alle feiten en cijfers die beschikbaar zijn, verzamelen en interpreteren.

Analyse regionale, provinciale en landelijke ontwikkelingen

Rapport Roemer: het aanjaagteam bescherming arbeidsmigranten heeft in het rapport “Geen tweederangs burgers” een samenhangend voorstel gedaan op gebied van de certificering van uitzendbureaus en verbetering van de registratie van arbeidsmigranten. Belangrijkste punt is echter de kwaliteit en de beschikbaarheid van huisvesting. Maar ook over de gezondheid en het welzijn van de arbeidsmigrant zijn aanbevelingen op het netvlies gekomen. Het advies om misstanden aan te kunnen pakken met een verhuurdersvergunning wordt nader uitgewerkt. Ook waar de aanbevelingen niet direct betrekking hebben op huisvesting, hebben ze invloed op denkwijze en kennis over arbeidsmigranten in Nederland (voorlichting, zorg, zorgverzekering, taal, samenleven). De groepsgewijze registratie van arbeidsmigranten in het BRP volgens het Westlandse model blijft in de Gemeente Peel en Maas leidend om de arbeidsmigrant welkom te heten als nieuwe inwoner, te informeren over zijn rechten en plichten en om met de arbeidsmigrant zelf in gesprek te zijn.

Rapport WRR: “Samenleven in verscheidenheid” geeft aan dat we ons beleid moeten inrichten op de gewijzigde samenleving: “DE” arbeidsmigrant bestaat niet meer, het klassieke beeld moet vervangen worden naar de realiteit van nu: meer kleine groepen uit meer landen, met verschillende motieven, opleidingsniveaus, inkomensklassen, soorten arbeidscontract, intenties en verblijfsduur. Ook de gemiddelde gemeente bestaat niet: Peel en Maas is een typische tuinbouwgemeente.

Regio Noord Limburg: Het Rapport van Decisio geeft aan dat de groei van het aantal werkende arbeidsmigranten in onze regio tot 2030 nog verdubbeld wordt. De regionale samenwerking gaat goed op het gebied van informeren. Afstemmen van huisvestingsbehoefte op de vraag vergt echter meer. Ook in het Sociaal Domein wordt de samenwerking steeds beter gevonden.

Provincie Limburg: de stuurgroep internationale werknemers presenteert in haar visie de ambitie om tot de top van de aantrekkelijkste regio's in Europa te willen behoren voor internationale werknemers. Voldoende huisvesting van goede kwaliteit is daar de belangrijkste pijler van. Verder staan goedwerkgeverschap aan de basis van de werknemers niet alleen naar de provincie te halen, maar hen ook te behouden.

Interviews: met arbeidsmigranten die kort en langer in Peel en Maas wonen, bestuurders, ambtenaren, huisvesters en werkgevers. De inspraakreacties zijn verderop in dit document opgenomen.

Eerste conclusie evaluatieproces op hoofdlijnen

De Gemeente Peel en Maas zet zich in voor goed wonen, werken en samenleven van en met de arbeidsmigrant in onze gemeente. Nieuwe initiatieven zijn welkom voor onze eigen lokale bedrijven, voor de werknemers die in hoofdzaak in die bedrijven werken. De passende schaal daarbij is maximaal 80 plaatsen en de ideale locatie is buiten de kernen. Kleinere initiatieven tot 8 personen kunnen wel in de kern plaatsvinden, indien het gebouw, de omgeving en het woon- en leefklimaat gegarandeerd is.

Voor maximaal 3 nieuwe grootschalige initiatieven van 200 is nog maar beperkt plaats. Deze worden alleen toegelaten op locaties die dat vanuit draagkracht kunnen hebben. De bevoegdheid daarvoor ligt bij het college. Over de komst en voorwaarden voor de derde en laatste pilot van maximaal 400 plaatsen wordt na 2021 een besluit genomen.

Woningen in de kernen zijn bedoeld voor inwoners en arbeidsmigranten die er langer willen verblijven. Om zicht te krijgen op kamersgewijze verhuur en misstanden tegen te gaan wordt een meldplicht ingesteld, totdat de verhuurdersvergunning als passend instrument ontwikkeld is.

Deze conclusie is doorvertaald in concrete wijzigingsvoorstellen voor het huidige beleid.

Overzicht reacties interviews evaluatie beleid huisvesting arbeidsmigranten

Interviews en gesprekken zijn afgenomen in de periode november 2020 tot januari 2021 aan de hand van een vragenlijst. Per beleidsonderwerp uit het huidige beleid zijn de opmerkingen uit de interviews weergegeven. Van de interviews met de arbeidsmigranten is alleen de samenvatting opgenomen. Ook daar is een vragenlijst gehanteerd.

Hoofdstukken van het beleid Huisvesting short stay huisvesting arbeidsmigranten 2019

Hoofdstuk 1 Maatschappelijke bijdrage

- Behouden, maar meer richting
- wijzigen/heroverwegen
- strakker voor grote locaties > 40 personen, voor kleine losser
- evalueren: voldoet dit wel?
- vrij theoretisch, beter goed gesprek
- is toegevoegde waarde
- ruimtelijk wel lastig, hoe concreet?
- prima, zelf nu verder met 4 weken cyclus van informatie
- moet zorgen voor draagvlak
- Inspanning is goed, merkt wel dat animo voor deelname soms gering is
- goed werkgeverschap: voldoende kwalitatieve en kwantitatieve huisvesting

Hoofdstuk 2 Locatie

- aandacht voor spreiding, minder belasten kernen, 1e lijns zorg
- geen grote locaties in kernen, max 8 pers, spreiding in kern, bedrijfslocaties niet uitsluiten
- oog voor draagvlak, voorkeur kleine locaties, rustig tempo, aandacht voorzieningen
- spreiding is non-discussie, wel kijken naar voorzieningen
- spreiding belangrijk, criminele cijfers Maasbree zijn hoog door Arbeidsmigranten
- koppeling aan bedrijf heeft voorkeur
- vooroverleg met buurt moet beter. Buitengebied niet ingericht op grote aantallen qua wegen en riolering
- spreiding door % of aantallen, meer aandacht voor integratie
- draagvlak anders formuleren, bepaalde gebieden uitsluiten, balans vinden in draagvlak
- streef spreiding in gemeente/regio na, voor beter draagvlak
- niet in dorp, bij short stay is er geen integratie

Hoofdstuk 3 kwaliteit

- meer 1- en 2-persoonskamers, vooral 2 persoonskamers voor stellen
- SNF is minimum, met regio naar meer kwaliteit, opnemen voorkeur 1- en 2persoonskamers mag
- privacy is belangrijk

- verduidelijking 12 m2, voorkeur 1- en 2-persoonskamers
- 1- en 2-persoonskamers, zeker met Corona
- bovenop SNF: 1 certificaat per locatie. 15 m2 nu opnemen
- eisen in regionaal verband. Liefst net als bouwbesluit, definitie woonunit aanpassen
- Kwaliteitsopgave regelen
- te weinig aandacht voor slechte huisvesting, neem zowel harde eisen (SNF) op als verantwoordelijk beheer en toezicht
- SNF voor alle commerciële locaties verplicht, ook sociale component opnemen
- SNF, norm is om het even. Goed beheer is belangrijk. Max 2-persoonskamers is goed. Stapelbedden zijn passé, dan mis je de boot
- Ook AKF toestaan, is gelijkwaardig aan SNF

Hoofdstuk 4 Termijn short stay

- niet verlengen
- verbod kinderen in short stay behouden
- prima, ook verbod op kinderen in short stay
- koppelen aan integratie
- verblijfsduur vastleggen
- prima (3x)
- met de termijn jaag je ze weg, overbruggingstermijn van 3 maanden korter

Hoofdstuk 5 Agrarische bedrijven

- 40 is groot genoeg in plaats van 80, 75-100% voor eigen medewerkers bij grotere locaties
- aantallen zeggen niet zoveel, wel goed ondernemerschap, 100% voor eigen werknemers
- streep door locaties van 200, pas over 2-3 jaar, alles koppelen aan lokale ondernemers
- aantallen afhankelijk van locatie, maximum loslaten
- 80 wel veel, voorkeur voor spreiden. 200 pas akkoord als faciliteiten geregeld zijn
- 200 te groot, aantallen aanpassen op behoefte. Geen problemen met aantallen: verduidelijk passage over samenwerkende bedrijven. % naar 75-100
- goed. Nu vaak exploitant bij grote locaties. Knip is voor later
- is goed geregeld, liever 1 grote locatie, dan meerdere kleintjes

Hoofdstuk 6 Piekmomenten

- geen opmerkingen

Hoofdstuk 7 Overige gevallen

- Huisvesting in regulier aanbod tegengaan
- eerder 40 dan 80 en koppeling aan lokaal bedrijf, geen verdienmodel
- meer studio's in kernen, mix andere woonurgenten, ontschotten
- voorstander meldplicht kamerverhuur, ook voor niet-arbeidsmigranten. Geen verdienmodel buitenstaanders
- koppelen aan lokale ondernemers
- kunnen we koppeling maken met VAB/herstructurering? Huisvesting in ruil voor sloop. Huisvesting op bedrijventerreinen niet toestaan
- Opgave duidelijker benoemen. Te vaag. Neem herstructureringslocaties op. Neem kwalitatieve bijdrage op. Ook regelen in structuurvisie
- gelijke regels als voor agrariërs
- pleit voor meer rechtstreeks dienstverband bij werkgever. Geeft rust en stabiliteit. Beleid alleen voor eigen bedrijven en via SBI-code, belonen met korting op verblijfsbelasting

Hoofdstuk 8 Pilot 3 experimenten en uitbreiding Work & Stay

- 3e pilot houden, 250 bij Work and Stay is ingetrokken en kan vervallen
- mogen blijven, maatschappelijke bijdrage Nieuwenhof slecht voorbeeld
- Kafra prima, Nieuwenhof te groot, maar goede reactie uit dorp pilot 3 uitstellen 2022, W&S parkeren
- 3e pilot prima, uitbreiding 250 mag blijven, wel strenge randvoorwaarden

- omvang Kafra is precies groot genoeg, wachten met 3e pilot, W & S niet uitbreiden
- 3e pilot nu streep er door pas over 2-3 jaar, W&S: nu streep er door pas over 2-3 jaar
- Kafra meegevalen, Nieuwenhof goed, liever 1 goede grote locatie, dan versnipperd, 1000 plekken zijn wel erg veel individuele bewegingen
- pilot 3 behouden, buiten kern, gekoppeld aan plaatselijk bedrijf en gecertificeerd beheer, W & S niet verder uitbreiden
- 3e pilot: ligt aan behoefte. Behouden maar wel met duidelijke eisen/voorwaarden, uitbreiding W & S: laten vervallen
- 3e pilot behouden, W&S: locatie kan het niet hebben qua draagkracht
- pilot: laten staan, W&S: niets op tegen

Hoofdstuk 9 Parkeren

- Norm duidelijker, staat niet in parapluplan parkeren

Hoofdstuk 10 Landschappelijke inpassing

- waar landschappelijke inpassing al op orde is, liever bijdrage in fonds

Hoofdstuk 11 Beheer en toezicht

- betere informatie over toezicht, richten op zwakke plekken
- Screening bewoners?
- maak meetbaar door prestaties te omschrijven
- verdere eisen aan beheerder: BHV en omgaan met stresssituaties/ conflictbeheersing
- concurrentie tussen uitzendbureaus en pandjesbazen: aanpakken

Hoofdstuk 12 Exploitatievergunning

- vanaf 4 personen (2x)
- ja, procedure gelijkschakelen
- ja, exploitatievergunning vanaf 5 pers. 1-4 pers: meldplicht en basisregels
- baseren op verantwoord en compleet toezicht en beheer

Hoofdstuk 13 Handhaving

- meer handhaving, ook bij kleine locaties
- meer toezicht op verouderde locaties
- te weinig aandacht voor malafide praktijken

Hoofdstuk 14 Ruimtelijke toestemming

- Wie is eigenaar van een casus en tot waar? RO -OR-VTH?
- termijn 10 jaar is te kort voor kwalitatieve bouw

Hoofdstukken 15 Monitoring, Hoofdstuk 16 (Bevoegdheden van) College van burgemeester en wethouders en 17 Hoofdstuk Overgangs- en slotbepalingen

- Geen opmerkingen

Overige besprekpunten

Stopbesluit

De gemeente heeft 10 initiatieven on hold gezet met het stopbesluit op 22 juni 2020, en dit onlangs verlengd tot uiterlijk 1 mei 2021. Wat vindt u dat er moet gebeuren met deze initiatieven?

- door laten gaan, z.s.m.
- was niet nodig geweest, nu zoals besloten
- kunnen doorgaan indien geen onoverkomelijke bezwaren
- na evaluatie en voldoen aan nieuwe regels: doorgaan
- zo snel mogelijk door voor in ieder geval 2 locaties
- passende initiatieven vergunnen
- ruimte bieden indien passend binnen criteria: liever 1 x 450 dan 9 x 50

- ondernemers niet zo lang aan het lijntje houden. Er worden andere oplossingen voor huisvesting gezocht.

Oud versus nieuw beleid

Onder het nieuwe beleid 2019 zijn 8 vergunningen verleend, de overige 92 vallen onder het beleid van 2014. Hoe vindt u dat? Zouden huisvesters gestimuleerd moeten worden om onder de nieuwe regels te vallen? Wat zou de juiste/onjuiste stimuli zijn, volgens u?

- moeilijk, niet veel tijd in stoppen
- wel wenselijk, moeilijk uitvoerbaar
- niet omvormen, wel stimuleren aan te sluiten, voorkeur nieuwe locaties, dan verbouw oude
- niet aanpassen, wel verleiden en stimuleren, sterren zoals in hotels
- stimuleren altijd goed, doen via m2, vooral belang digitaal Nachtregister
- Doen, maar levert het wat op?
- zeker bijstellen waar het kan, stimuleren en verleiden. Maatschappelijke onrust verminderen door m2 uit te breiden. Mensen aan gemeente binden door goede leefomstandigheden te creëren
- Nu al 15 m2 vast omschrijven en overgangsregeling voor oude vergunningen: college en raad moeten oude locaties gaan bekijken
- eerst inventarisatie: hoe toekomstbestendig zijn ondernemingen, niet onnodig laten investeren. Gesprek aangaan. Bij oud naar nieuw: alles naar nieuw beleid
- Absoluut na te streven. Suggesties: termijnen en capaciteit vergroten, financieel: leges of verblijfsbelasting, minder handhaving bij goed gedrag
- werk met sterrenstelsel: verouderde locaties vallen dan vanzelf op met 1*
- niet verlangen dat legale gebouwen na 6 jaar (of korter) weer aangepast moeten worden. Kun je dit ook niet eisen. Voor oudere vergunningen het overgangsrecht geldt. Vergunningen onder het nieuwe beleid moeten aan de nieuwe regels voldoen

Overige punten

Heeft u ideeën waar het beleid rekening mee moet houden?

Welke zorgen maakt u zich als we het hebben over arbeidsmigranten in het algemeen?

En welke als u focust op Peel en Maas? Zijn er andere onderwerpen die u nog wilt benoemen, nu u toch met iemand van de gemeente spreekt?

- voldoende bedden, inschrijven nog verbeteren, verantwoordelijkheid regio
- zicht krijgen op permanent vestigen
- aandacht voor beeldvorming, spreiding in regio, meer vaste contracten, perspectief bieden
- meer vanuit perspectief arbeidsmigranten kijken, meer flexibiliteit, onderzoek verleiden
- goed dat uitzenders gescreend worden (FRIT)
- afstemming met regio beter: moet Venlo niet meer doen? Hoofdstukje BRP opnemen
- te veel nadruk op economie, hebben we straks nog zoveel personen nodig, visie op verleiden, hoeveel blijven er. Blijvend vestigen in de kernen. Woningmarkt monitoren
- Hoofdstuk Procedures toevoegen. Vooroverleg beter organiseren. Kruimelregeling: zienswijze-traject toevoegen 8 weken te krap. Grote aanvragen--> professioneler werken. Huisvesting arbeidsmigranten is altijd Logiesfunctie, geen wonen. Stikstof ook noemen, Gebruiksvergunning ontbreekt
- Hoofdstuk toevoegen hoe om te gaan met problemen. Nu starten met meldplicht met huurprijs, later overstappen op verhuurdersvergunning (VNG-model)
- Hoofdstuk Procedure: ook dat bij stedelijke ontwikkeling uitgebreide procedure moet (geen kruimelgevallen). Neem iedereen mee in de dialoog. Verantwoordelijkheid bij toelaten grote werkgelegenheidslocaties: ook huisvesting regelen (Siberië)
- tempo vergunningverlening omhoog. Ruimte voor tijdelijke locaties. VHA Pilot kwaliteitszorgsysteem opnemen als basis voor nieuwe beleidsfase
- inschrijven BRP ligt bij arbeidsmigrant individueel (Wet BRP), niet bij uitzendorganisatie. Wel groepsgewijs in- en uitschrijven, samen met gemeente
- Duidelijke afspraken in regio over aantallen
- Er moet ook echt meer ingezet worden op een positieve beeldvorming (in gezamenlijkheid)
- Wijst op aanvullend rapport Decisio ivm corona en herstel van de economie
- Arbeidsmigranten zijn onmisbaar om de economie in Peel en Maas draaiende te houden
- De mindset dat arbeidsmigranten banen van anderen overnemen moet veranderen.

Roemer

Heeft u van de eerste en tweede set aanbevelingen van het aanjaagteam van Roemer gehoord of gelezen? Waar vindt u dat Peel en Maas aan moet gaan werken?

- Peel en Maas voldoet al voor 95%, scheiding werken-wonen?
- registratie belangrijk, eerste stap naar participatie
- voorstander loskoppelen, geen voorstander inschrijving BRP: leidt tot financiële verplichtingen in Sociaal Domein
- tijdelijke arbeid ter discussie, meer verantwoordelijkheid werkgever
- Koppeling huisvesting en bedrijvigheid? In raad!
- scheiding baas en bed doorvoeren, ook in agrarische sector. Wat zijn de ervaringen met het digitale Nachregister?
- eis 15 m2 mag niet leiden tot minder bedden, geen schijnoplossing met luifeltje. Beweging naar meer privacy stimuleren.

Interview 4 short stay arbeidsimmigranten, verblijvend in nieuwe accommodatie

De 4 gesproken personen laten zien hoe belangrijk het voor hen is om gebruik te maken van hun netwerk: vrienden, partner, familie, uitzendbureau. Zij delen ervaringen met elkaar en geven elkaar tips. Daarnaast vinden zij veel van hun informatie via internet. Dat maakt hen tevens ook kwetsbaar: hoe betrouwbaar is de informatie die zij ontvangen van hun informele netwerk en internet? 1 van de 4 personen heeft de informatiemap van de gemeente bij inschrijving ontvangen. Ze is tevreden over de informatie die erin weergegeven wordt. Het lijkt hen goed als de informatiemap digitaal verstrekt wordt: iedereen heeft internet tegenwoordig.

Alle 4 de personen praten Engels, niemand praat Nederlands. Ze maken dan ook op dit moment geen gebruik van Nederlandse les. Ze redden zich op dit moment in het Engels maar willen wel Nederlands leren als ze hier langer zouden wonen. De rust van Peel en Maas trekt hen allemaal. Ze hebben echter baanzekerheid en vervoer (auto) nodig willen ze de definitieve keuze maken om hier te blijven. In hun vrije tijd trekken ze allemaal naar de grote stad. In Peel en Maas is, op de supermarkt en de Action na, weinig te halen voor hun. Alle 4 de personen willen graag een eigen appartement of woning als ze een vast contract krijgen. 3 van de 4 personen willen ondersteuning bij het vinden van een huis, één persoon denkt dit wel op eigen houtje te kunnen regelen. Alle 4 de personen geven aan dat ze internationaal georiënteerd zijn. Zij hebben vrienden uit alle windstreken en staan ook open voor Nederlandse contacten. Sommige hebben al contact met Nederlanders. Iemand geeft aan het prettig te vinden dat mensen groeten en hulpvaardig zijn.

Interview 6 long stay arbeidsmigranten, verblijvend in reguliere woningen

Een veel voorkomende reden om in Peel en Maas te gaan wonen is omdat het in de buurt van het werk is. Er wordt ook genoemd dat het geen bewuste keuze is om in Peel en Maas te gaan wonen maar dat het een gevolg is van het aanbod wat de woningbouwcoöperaties op basis van beschikbaarheid hebben gedaan. Mensen ervaren Peel en Maas als rustig en gezinsvriendelijk. Ze zijn tevreden over het ondersteuningsaanbod in taal maar ook het bredere sociale aanbod (gezinscoach).

Onder integratie verstaan de geïnterviewden het praten en samen optrekken met burens en collega's. Hiervoor is een open houding nodig. Integratie is ook inzicht krijgen in elkaars gewoontes. Integratie gaat echter niet altijd vanzelf en hangt af van de houding en durf van de persoon in kwestie en de mate waarin het hem of haar lukt om de Nederlandse taal onder te knie te krijgen. Ook hangt het samen met de houding van de burens. Niet iedereen staat open voor contact. Daarnaast krijgen ze te maken met vooroordelen over hun (Poolse) cultuur. Er wordt verteld dat ook niet iedereen wil integreren. Die ervaring heeft een persoon met medelanders. Zij geven aan dat zij op hun werk en privé uit de voeten kunnen met hun moedertaal.

Het valt op dat het niet iedereen lukt om contact te maken met inwoners in Peel en Maas. Sommige zelfredzame nieuwkomers vinden hun weg maar er is ook een groep die niet weet hoe en waar zij contact kunnen maken / mensen kunnen ontmoeten. Zij zijn niet volledig op de hoogte van initiatieven in de kernen. Wel maken zij gebruik van de taalcafés om de taal te leren. Dit is ook de manier waarop we in contact zijn gekomen met de geïnterviewden.

Er wordt gebruikt gemaakt van verschillende informatiekanalen om vragen beantwoord te krijgen. Opvallend is dat er maar een informatiebron binnen Peel en Maas genoemd wordt: de gezinscoach. De overige informatiekanalen zijn digitaal of elders gevestigd. Niet lokaal. Hier kan mogelijk een verbeterpunt blootgelegd zijn. Als aanvulling op de ontvangen informatie noemt een persoon het

aanbieden van informatie over sociale regels in Nederland. Zij geeft aan dat het veel tijd en energie kost om (plaatselijke) gewoontes te leren kennen en zou daarbij wel wat ondersteuning wensen.

Antwoorden interviews arbeidsmigranten geclusterd

Indruk P&M

- Vriendelijk, schoon, mooi
- rustige plek
- goede ligging
- goede plek voor gezinnen - positief over taalondersteuning in gemeente
- Reden van wonen in Peel en Maas:
- Mooi rustige omgeving
- Dicht bij werk
- Werk (van partner)
- 2x eerste appartement dat vrijkwam in regio (sociale huur)
- Hulp bij handicap dochter

Wat is integratie?

- Elkaar leren kennen en gelijke voorwaarden scheppen voor ontwikkeling voor iedereen
- Praten en uitgaan met collega's
- Taal, communicatie met de burens en ouders bij school
- Open houding
- Elkaar inzicht geven in elkaars gewoontes

Behoeftel leren kennen van nieuwe burens:

- Wel behoefte, taalbarrière
- Wel behoefte, samen naar school lopen en elkaar helpen
- Goede contacten met de burens zijn belangrijk
- Wel behoefte aan contact, burens communiceren echter niet
- Wel behoefte aan contact, buurvrouw te oud nu om samen te wandelen

Gebruik initiatieven in P&M:

- Taal café
- Poolse boekhouder (post)
- Taalles Horst
- Activiteiten in het dorp (kermis, kasteel)
- Kinderopvang
- Supermarkten
- Sportschool/ hockey
- Jong Nederland
- Logopedist
- Poolse school Meterik
- Alleen wandelen of fietsen

Ontbreken initiatieven:

- Geen
- Cursus in NL in Panningen
- Binnenspeeltuin voor kinderen
- Hobby's
- Hobbyworkshops voor buitenlanders om elkaar te leren kennen en beter te integreren door middel van gemeenschappelijke interesses.
- 2x kennis van initiatieven ontbreekt: weten niet waar ze terecht kunnen om contact te maken met NL mensen.

Contacten met Nederlanders:

- Via werk
- Weinig vrienden

- NL soms negatief (vooroordelen)
- Via school van kinderen
- Via Pool met NL partner
- 2x weinig contact